

Allmänningen

– en utställning om våra gemensamma platser

Vad är en allmänning och vad är en allmän plats? Vad är ett stråk och vad är en beträda? Har Enskifteshagen i Malmö något gemensamt med Clapham Common i London? I utställningen *Allmänningen* på Form/design center i Malmö vänds och vrids det på alla möjliga begrepp och frågor som är kopplade till våra gemensamma platser i stad och på landsbygd.

Text och foto: Katarina Månsson

Utställningen tar avstamp i forskningsprojektet *Allmänningar och stråk för rumslig rättvisa i urban fulläkersbygd*. Karin Grundström, professor vid Malmö universitet, är ansvarig för projektet som sker i nära samarbete med allmänheten, konstnärer, kommuner och andra forskare, både inom och utanför Skånes gränser. Utblickar till andra delar av Europa, som London och Berlin, visar allmänningens betydelse för oss medborgarna i ett vidare, mer universellt perspektiv.

Via historiska kartor kan vi följa utvecklingen i landskapet runt Lund, Malmö och Staffanstorpsområdet som forskningen och utställningen utgår från. På slutet av 1700-talet bestod större delen av sydvästra Skåne av jordbruksmark. Och så mycket som hälften var allmänningar med stora gemensamma betesmarker som användes av alla gårdar i en by eller av flera byar tillsammans. Idag är vårt gemensamma utrymme betydligt mindre på grund av urbanisering, förtätning, privatisering av mark och växande transportinfrastruktur. Därför är förvaltningen av dagens allmänningar, eller allmänna platser som de kallas i stadsplaneringssammanhang, extra viktig.

Enskifteshagen i Malmö och Kolböra mosse utanför Staffanstorp är exempel på två allmänningar som klarat sig ända fram till idag. Förr användes de som betesmark, äng och torvtäkt. Idag bland

annat till rekreation och stadsodling. Genom att studera gammalt kartmaterial har forskarna kunnat följa användandet och bevarandet genom århundradena.

Clapham Common i London ger oss en inblick i allmänningarnas historia i England, med början redan på Wilhelm Erövrarens tid på 1000-talet.

Kampviljan för dessa allmänningar, *commons*, har varit stor och Clapham Common har stått emot trycket från en växande stad och privatiseringsiver. Våra gemensamma platser väcker starka känslor. Och kanske mer så i England än i Sverige tack vare bristen på allemansrätt, eller *right to roam*, som det heter på engelska.

Det för oss vidare till en del av utställningen som uppmuntrar stadsplanerare att lära känna staden genom promenader. Och att genom gemensamma promenader och diskussioner skapa en dialog med de som nyttjar stadens allmänna platser. I utställningen presenteras resultatet från en workshop i stadsdelen Sofielund i Malmö, där deltagarna fått till uppgift att promenera i en timme och fokusera på de allmänna platserna de passerar. Vad uppmärksammar de under promenaden? Både typiska landmärken, som ett kyrktorn, och mer personliga, som det knotiga trädet i parken som är hundens favoritträd. Efter promenaderna samlas deltagarna och får rita och diskutera sina iakttagelser och

De röda linjerna i kartan visar en Malmösbos favoritpromenadstråk.

Foton från en gammal kyrkogård i Berlin som lades ner för mer än 40 år sedan och som Berlinborna gjort till sin allmänning (*die Allmende* på tyska). Nu ska den bli en allmän park – Anita Berber parken.

Det är spännande och lärorikt med historiska kartor – omsorgsfullt målade i akvarell för ett par hundra år sedan.

känslor. Metoden ger värdefull kunskap om hur de boende, eller tillfälliga besökare, upplever stadsdelen, hur olika platser utnyttjas och vilken betydelse de har.

Att skapa områden och stråk för promenader och vandring har fått ökad betydelse i stadsplanering under senare år. Det blir tydligt när vi i utställningen får ta del av planeringsprocessen för den nya stadsdelen Brunnshög i Lund. Målet var att bara en tredjedel av resorna till och från Brunnshög ska göras med personbil. Och förutsättningen för det är säkra och lockande promenadstråk till spårvagnshållplatserna. Turerna i planeringsarbetet var många men slutligen blev lösningen blandtrafik på Brunnshögsgatan, där cyklar och behöriga bilar får samsas i låga hastigheter. På så sätt blev det mer plats över till gångstråken. Parkeringshusen placerades utanför själva bostadsområdet – det ska vara enklare att gå till spårvagnshållplatsen än till parkeringshuset.

Vill du läsa mer om forskningen som ligger bakom utställningen så finns fördjupningsmaterial på utställningens hemsida. Där finns bland annat följande citat från artikeln *Allmänningens beständighet – Historien om Enskifteshagen och Kolböra mosse* av Karin Grundström:

Idag står vi inför en minskning av den allmänt tillgängliga marken genom förtätningar och genom fysiska gränser i form av staket och stängsel – och i det perspektivet är det viktigt att främja betydelsen av stora såväl som små allmänna platser, parker och stråk. Allmänt tillträde, och rätten till gemensamma platser kan ses som självklart idag, men det är något vi måste värna om. Dessa rättigheter har en lång historia som leder tillbaka till förståelsen av den historiska allmänningen fram till dagens krav på ”rätten till staden” och planeringen för ”urbana allmänningar”.

ordförklaringar

Allmänning används inte som begrepp i fysisk planering. Allmänningar tolkas som platser där kommunen inte är ägare. Det kan till exempel vara en samfällighet där de boende gemensamt använder marken.

Allmän plats är enligt definitionen i plan- och bygglagen (PBL) en gata, en väg, en park, ett torg eller annat område som enligt en detaljplan är avsett för ett gemensamt behov.

Stråk används sedan ett tiotal år tillbaka i samband med fysisk planering. Ordet används i många olika sammanhang, allt från cykelstråk eller kulturstråk till stråk för biologisk mångfald.

Beträda är ett begrepp som kom till på 1980-talet i Staffanstorps kommun när Anders Björkman omvandlade åkrarnas kantzoner till vandringsstråk.

Rumslig rättvisa är ett begrepp som har sitt ursprung i forskning från 1970-talet som visar på orättvisor och ojämn fördelning av rumsliga resurser.

Det miljövänliga fallskyddet

Vår bark av ren svensk furubark uppfyller kraven för SS/EN 1176-77 samt rekommenderas av Byggarbetsnämnden.

Kontakta oss så berättar vi mer:
John Hjalmarsson 070-684 57 47
Christer Hjalmarsson 070-993 26 80

@ info@barkab.com www.barkab.com anebybark

Olssons Vildäng
– flerårig
NYHET

Färdiga blomblandningar för skönare utemiljö

Olssons
OLSSONS PRO AB

Olssons Frö, Mogatan 6, 254 64 Helsingborg
Tel: 042-25 04 50 • info@olssonstro.se • www.olssonstro.se